

VINCZE TAMÁS

főiskolai docens
Nyíregyházi Egyetem, Alkalmazott Humántudományok Intézete,
Pedagógia és Andragógia Intézeti Tanszék
vincze.tamas@nye.hu

EGY FELEDÉSBE MERÜLT NÉVFELVÉTELI SZÁNDÉK

A magyar pedagógia történetében jelentős évszám 1959, hiszen abban az évben indult el a felsőfokú tanítóképzés. Az a 11 felsőfokú tanítóképző intézet, amelyben a magasabb fokra emelt képzés helyet kapott, „névtelen” intézményként kezdte meg a működését, egyik intézmény nevébe sem került be a magyar kultúr-történet valamelyik kiemelkedő alakjának a neve. Ezt a hiányt már az első tanév folyamán, 1959/60-ban pótolni kívánta a minisztérium, így az egyik igazgatói értekezleten tanácskoztak az egyes intézmények lehetséges névadóiról. 1960 elején a minisztérium Tanítóképzős Osztálya a korábbi egyeztetésre hivatkozva arra kérte az igazgatókat, hogy fogalmazzák meg röviden a névválasztás indoklását. A Nyíregyházi Felsőfokú Tanítóképző Intézet Eötvös Józsefet, a magyar népoktatásügy legnagyobb jötevőjét, a tanítóképzés fejlesztésének elhivatott támogatóját választotta névadóul. Alábbi írásunkban a minisztérium felhívását és a nyíregyházi tanítóképző igazgatójának válaszlevelét közöljük. Igaz, a névfelvétel ügye végül 1960-ban elakadt, mégis úgy gondoljuk, ez a be nem teljesült szándék is megmutat valamennyit abból, milyen hagyományok letéteményesének és milyen örökség utódainak érezték magukat az akkori nyíregyházi felsőfokú tanítóképző vezetői.

Kulcsszavak: tanítóképzés története, intézménytörténet, névfelvételi kérelem, Nyíregyháza.

A FORGOTTEN INTENTION TO RENAME OF AN INSTITUTION. A naming intent that fall into oblivion. 1959 is an important year for pedagogy education in Hungary because this is the year that pedagogy higher education started in the country in 11 institutions. These institutions started out as anonymous, and none of them were named after prominent cultural and historical Hungarian figures. The ministry wanted to rectify this shortcoming as early as 1959/1960, therefore they dedicated a director's session to discuss potential eponyms for each of the institutions. As a follow up, the Pedagogy Training Division of the ministry asked the directors of the institutions in early 1960 to provide a brief justification for their name selection. The Teacher Training Institution in Nyíregyháza chose József Eötvös who was the most prominent benefactor of Hungarian public education, and a dedicated supporter of the development of teacher training. In this paper we present the invitation from the ministry and the response to this call from the director of the Teacher Training Institution in Nyíregyháza. Although the naming process was stalled in 1960, we believe that it is still worthwhile to acknowledge the intent that was not realized because it shows the will of the directors in Nyíregyháza to carry legacy and nurture traditions.

Keywords: history of teacher training education, institution history, Intention of rename, Nyíregyháza

Beérkezett: 2020. 05. 15.
Közlésre elfogadva: 2020. 08. 15.
Copyright GERUNDIUM

A magyar tanítóképzés fejlődésének fontos állomását jelentette az 1958. évi 26. számú törvényerejű rendelet, amelynek értelmében a korábban működő több mint 40 középfokú tanítóképző helyett tizenegy felsőfokú tanítóképző intézet létesült hazánkban. A felsőfokú tanítóképzés első évfolyamai 1959 szeptemberében kezdtek el tanulmányukat. A Művelődésügyi Minisztérium Tanítóképzős Osztálya elsősorban a felsőfokra került képzés tartalmi kérdéseire, személyi és tárgyi feltételeinek biztosítására fókuszált, de már a felsőfokúvá válás utáni első tanévben felmerült az új intézetek presztízsét, rangját erősítő ötlet is, méghozzá az, hogy vegyék fel az egy tanítóképzők a hazai művelődéstörténet valamelyik jeles alakjának a nevét. Ez az ötlet ugyan csendben elaludt, nem lett folytatása az 1959 decemberében megszületett és 1960 februárjában újra terítékre került javaslatnak, mégis érdekes lehet az utókor számára, hogy akkoriban egy tanítóképző intézet vezetősége milyen szempontok alapján választott nevet az alsó tagozatos nevelők képzésére létesült intézményének. A lentebb bemutatott forrásból¹ erről kapunk képet. A levél tanulsága szerint az 1959-es igazgatói értekezlet után mindössze három felsőfokú tanítóképző neve maradt függőben: a nyíregyházi, a kaposvári és a jászberényi intézeté.

A névfelvétel mindig is fontos lépés volt az egyes intézmények életében, jóval többet jelentett pusztán táblacserénél. Ezzel a lépéssel egy nemes hagyományrendszerbe kapcsolódtak be az egyes tanintézetek, vagy éppen egy jövőbeli irányvonal kijelölését tették hangsúlyosabbá. Az 1959/60-as névadási kezdeményezésről egy-két tanítóképző történetének feldolgozásában találunk utalást. Így pl. az esztergomi tanítóképzés krónikása, Gábris József nem mulasztja el közölni intézménytörténeti monográfiájában, hogy az ősi katolikus város tanítóképzőjének Földes Ferenc nevét szánták.

„Már az első tanévben felmerült a gondolat – írta Gábris –, hogy a mártírhálalt halt baloldali pedagógusról, szociológusról – Földes Ferencről – nevezzék el az intézetet. Megkezdődött a kiszemelt névadó népszerűsítése, munkásságának ismertetése, melyre az akkoriban divatos faliújság szolgált. A téma azonban lekerült a napirendről, mert a főhatóság még korainak tartotta a névadás kitűzését.”²

A nyíregyházi Felsőfokú Tanítóképző Intézet vezetősége 1959/60-ban Eötvös József neve mellett döntött. A névfelvétel ügye ekkor megakadt és hamarosan feledésbe merült, majd a nyíregyházi tanítóképzőre nagyobb jelentőségű változás várt: 1970-ben fuzionált a Tanárképző Főiskolával, helyesebben beolvadt a főiskolába, annak egyik (eleinte meglehetősen mostohán kezelt) egysége lett. A Nyíregyházi Tanárképző Fő-

¹ A levél a Nyíregyházi Egyetem Irattárában található, a Felsőfokú Tanítóképző anyagai között, az 1960-as dossziében, 52/1960-as iktatószám alatt. A dokumentum egy fél (fektetett A/5-ös) lapból álló, kétoldalas gépirat, amelyhez a minisztériumból érkezett levelet (az ugyancsak fél lapból álló, egyoldalas gépiratot) csatolták.

² GÁBRIS József, *Az esztergomi nevelőképzés krónikája II.* ([Esztergom]: Esztergomi Tanító- és Óvónőképző Öregdiákjainak Egyesülete Balassa Bálint Alapítvány a Tanító- és Óvónőképzésért, 2000), 8.

iskola a megalakulása 10. évfordulóján, 1972-ben vette fel Bessenyei György nevét. Eötvös neve nem szerepelt a lehetséges névváltozatok között. A főiskola vezetői 1970-ben az akkor elhunyt Váci Mihály nevének felvételét szerették volna engedélyeztetni a minisztériumnál, de törekvéseik nem jártak eredménnyel. Később a minisztérium Petőfi nevét vetette fel javaslatként, ezt viszont a nyíregyháziak nem fogadták el.³ Végül 1971-ben Bessenyei György nevének felvételét kérelmezte a főiskola vezetősége, ezt az indítványt már a minisztérium is elfogadta, és 1972. október 6-án került sor a névadó ünnepségre. Nem tűnt el azonban teljesen Eötvös József neve a nyíregyházi főiskola palettájáról, ugyanis az intézmény korábbi 1. sz. Gyakorló Általános Iskolája 1993. szeptember 1-jén felvette Eötvös József nevét. A hazai tanítóképző főiskolák közül a bajai intézménynek sikerült elnyernie a jogot 1984-ben arra, hogy a legjelesebb magyar vallás- és közoktatásügyi miniszter nevét viselhesse. A Bajai Tanítóképző Főiskola 1984. november 13-án vette fel Eötvös József nevét impozáns rendezvény keretében, a kor meghatározó művelődéspolitikusa, Aczél György mondott beszédet a névadó ünnepélyen.

Eötvös neve – mint a tervezett nyíregyházi és a megvalósult bajai névfelvételi szándék is mutatja – a szocialista rendszer és oktatáspolitikai által is bátran vállalható eszmék jelképe lett. Széchenyihez és Wesselényihez hasonlóan neki is „elnézték” a főnemesi származást, és munkásságából azokat az elemeket ragadták ki, amelyeket – a kor kedvelt kifejezésével élve – a „félfeudális viszonyok” és az elmaradottság elleni harc egyértelmű bizonyítékaiként lehetett értelmezni. Regényművészetéből *A falu jegyzője* kapta a legnagyobb figyelmet, mivel abban az író éles kritikát gyakorolt a reformkori vidéki nemesség ultrakonzervatív nézetei és a vármegyei politikát átszövő korrupció felett. Ugyancsak az érdeklődés fókuszába került a *Magyarország 1514-ben* című regénye, amelynek magyarázóit, elemzőit leginkább azt hangsúlyozták a művel kapcsolatban, hogy Eötvös elismerte benne a parasztháború jogosságát, ám azt már nem emelték ki, hogy az író ugyanakkor a kétségeit is megfogalmazta a felkelés eredményeivel kapcsolatban. Eötvösnek azokról a műveiről viszont, amelyben az arisztokrácia egyes képviselői valamennyire pozitív színben tűnnek fel (*A karthauzi, Nővérek*), kevesebb szó esett ebben az időszakban.

A tanítóképző intézetek Eötvösben a modern polgári társadalom igényeihez igazodó tanítóképzés létrehozóját tisztelték, hiszen az 1868-as népoktatási törvényben a miniszter a tanítóképzésnek is új kereteket és célt adott. Elrendelte a három évfolyamos tanítóképzést, új intézetek felállítását szorgalmazta, és a gyakorlati képzés erősítésére gyakorlóiskolák felállítását kezdeményezte. A korabeli hazai viszonyokhoz és lehetőségekhez képest korszerű tartalommal töltötte meg a képzést. Az addig lenézett, nem sokra becsült néptanítóban az oktatásügy kulcsfiguráját látta. Nagy László így jellemezte Eötvös tanítóképét:

³ BICSÁK Zsanett és KISSNÉ RUSVAI Julianna, „A főiskola névválasztása”, in *Ötvenéves a pedagógusképzés a Nyíregyházi Főiskolán* (Nyíregyháza: Bessenyei Könyvkiadó, 2013), 83–98.

„Eötvös a tanító képzettségét, buzgóságát, hivatásszeretetét, hatékonyságára nézve a népnevelésnek minden egyéb tényezője fölé helyezte, meg volt győződve, hogy ha a népiskola épülete rossz is, felszerelése hiányos, a tankönyvek rosszak, vagy éppen nincsenek is, a tanító egyénisége mindezen hiányok dacára is képes a népnevelést magas színvonalra emelni.”⁴

Arra vonatkozóan, hogy miért került le a felsőfokúvá vált tanítóképzők névfelvételeknek a kérdése a napirendről 1960-ban, csupán feltételezéseink vannak. Joggal gondolhatták a minisztériumban, hogy az új felsőfokú intézmények még nem bizonyítottak eléggé pár hónappal az elindulásuk után, látványosabb és kézzelfoghatóbb eredményekre várhatott a főhatóság. Nem akarta „ingyen” odaajándékozni a nevet az egyes tanítóképzőknek, csak a felmutatott eredményekért cserébe. Másrészt a nevekkal való megkülönböztetés már egy lépés lett volna az egyes tanítóképzők egyéniesítése, egyéni arculatúvá válása felé. A minisztériumban azonban még ekkor – egészen a hetvenes évek második feléig – az egységesítés szándéka dominált az alsó tagozat pedagógusait képző intézményeket illetően. Az alábbiakban a minisztérium Tanítóképzős Osztályának a névfelvételi szándékról érdeklődő levelét és a nyíregyházi Felsőfokú Tanítóképző Intézet igazgatójának, Adriányi Lászlónak a válaszlevelét közöljük.

A minisztérium levele:

34.227/1960.III. Előadó: Rozsondai Zoltán

Művelődési Minisztérium

Budapest, V., Szalay u. 10. Telefon: 118-600, 318-760

Címzett: Tanítóképző Intézet Igazgatójának, Nyíregyháza, Zsdanov u. 39.

Tárgy: Tanító- és óvónőképző intézetek elnevezése.

Néhány intézet igazgatója javaslatot küldött hozzám az intézet elnevezésére, névadás engedélyezését kérve.

A névadásra vonatkozó javaslatok elfogadásához alapos, részletes megokolásra van szükségünk. Ezért kérem, hogy az erre vonatkozó részletes és alaposan megokolt javaslatát küldje meg még abban az esetben is, ha ezt rövid indoklással már megtette volna.

Határidő: február 29.

Budapest, 1960. február 16.

*Bizó Gyula sk.
osztályvezető*

⁴ Idézi PETHŐ László, *A tanítók és a társadalom* (Budapest: Educatio, 1991), 30.

A Nyíregyházi Felsőfokú Tanítóképző Intézet igazgatójának válaszelevele:

52/1960.

*Művelődési Minisztérium Tanítóképzős Osztálya /Rozsondai Zoltán Főelőadó Elvtársnak/,
Budapest, V., Szalay u. 10.*

34.227/1960.III.

Fenti számú leiratra jelentem, hogy az Igazgatók Tanácsának decemberi ülésén a legtöbb tanítóképző intézet és mindhárom óvónőképző intézet megkapta a hozzájárulást a választott névadónak az intézet nevébe való felvételére. Emlékezetem szerint, tudomásom szerint csak három tanítóképző intézet elnevezése maradt függőben: a kaposvárié, a jászberényié és a nyíregyházié. Mivel a nevet kapott és felvett 11 intézet szóbeli megbeszélés alapján nyert nevet, nem tartottam szükségesnek a mi névválasztásunk különösebben részletes indoklását. Annál inkább nem, mert Eötvös József nevének felvételét az értekezleten Bizó Gyula osztályvezető elvtárs javasolta is. Tudomásom szerint a másik két tanítóképző, amelyiknek a névfelvétele a decemberi értekezleten nem dőlt el, nem tart igényt Eötvös József nevének a felvételére. Az intézetünk különösebb jogcímét névfelvétele nem lehet még jó munka jogcímével alátámasztani, mert hisz fél éves működés ennek bizonyítására semmiképpen sem elegendő. 1959. december 16-án 293/1959. szám alatt felterjesztett kérelmem Eötvös József nevének felvételére a lényeges indokokat tartalmazta. Szórol szóra megismétlem:

„Szívesen választjuk névadóul Eötvös Józsefet, mert kultúránk, iskolaügyünk, népnevelésünk nagy és haladó alakja. A progresszív hazafias nevelés és a tanítói hivatástudat fokozása érdekében gazdag tárház az Eötvös-életmű nevelőmunkánkban. Megyénkben még nincs róla semmilyen intézmény sem elnevezve. Az Eötvös-család megyénkbeli származik, A falu jegyzője c. regényének színtere vidékünk, megyénk világa.”

*Adriányi László
intézeti igazgató*